

Коли серце повертається додому В Ждині відбулась 44-та «Лемківська ватра»

Із 17 по 19 липня 2026 року мальовниче лемківське село Ждиня у Польщі знову перетворилося на велике свято лемківської культури. Цьогорічна 44-та «Лемківська ватра» пройшла під глибоким гаслом «Дома найліпше». Для тисяч відвідувачів цей фестиваль став не просто святом пісні, а символічним поверненням до рідних джерел, де поняття «дому» виходить за межі географії, єднаючи мову, пам'ять предків та незламний дух єдиної великої спільноти.

Свято пройшло на ватряному полі над Ждинею і відкрив його голова Об'єднання лемків у Польщі Григорій Трохановський.

Цьогорічний фестиваль відзначився високим рівнем офіційного представництва України та глибоким патріотичним підтекстом. Центральною подією суботи, 18

липня, став візит Надзвичайного і Повноважного Посла України в Польщі Василя Боднара. Разом із Генеральним консулом у Кракові Орестою Старак та консулами з Ряшева і Перемишля українські дипломати взяли участь у меморіальних урочистостях.

Біля Пам'ятного хреста учас-

ники фестивалю спільно вшанували хвилиною мовчання та молитвою жертв трагічної депортаційної акції «Вісла», а також новітніх героїв, які віддали життя за волю України у сучасній війні проти російського агресора.

У своєму офіційному виступі Посол Василь Боднар висловив щирі вдячності Об'єднанню лемків за багаторічне збереження національної ідентичності та культури. Дипломат окремо подякував лемківській громаді за міцну волонтерську та фінансову підтримку Збройних Сил України, наголосивши, що кожен внесок наближає спільну перемогу і захищає спільне європейське майбутнє.

Український акцент яскраво звучав і на головній музичній сцені. Культові українські етно-рокери «Гайдамаки» запалили багатотисячний натовп своєю потужною енергетикою, продемонструвавши, що традиційне коріння може звучати сучасно. Глядачів також підкорив про-

Вид на сцену «Лемківської ватри».

ект YOSYFOVYCH LIVE, який подарував нове дихання давнім мелодіям.

Особливою окрасою 44-ї «Ватри» став виступ фольклорних колективів і співаків із Словаччини, що підкреслило транскордонний характер «Лемківської

ватри». Головною зіркою став неймовірний Стефан Штець та його гурт «Файта» (Stefan Štec & Fajta). Він зачарував публіку унікальним поєднанням автентичного фольклору Пряшівщини із сучасним аранжуванням.

(Продовження на 2 стор.)

Біля Пам'ятного хреста учасники фестивалю спільно вшанували хвилиною мовчання та молитвою жертв трагічної депортаційної акції «Вісла».

Загальний погляд на учасників свята.

Словацько-українське товариство відзначило 25-ту річницю свого існування

Від перших кроків до офіційно об'єднання

Історія Словацько-українського товариства бере свій початок з кінця минулого століття. У 1989 році в Братиславі виникла Первинна організація Культурного союзу українських трудящих (сьогодні – Союз русинів-українців СР), яку очолив Антон Новак. На той час членами пленуму цієї організації в Пряшеві від міста Братислави були Михайло Чорний, Михайло Калиняк та Антон Новак. Ця первинна організація проіснувала недовго, ставши так званім «попередником» майбутнього громадського об'єднання.

Уже 3 червня 2001 року було офіційно створено Словацько-українське товариство (далі – СУТ). Його засновниками знову виступили Михайло Чорний, Михайло Калиняк та Антон Новак. Головною метою нової організації стало сприяння поглибленню взаємних словацько-українських відносин у різних сферах суспільного

життя. Першим керівником товариства обрали Михайла Чорного. У 2013 році за взаємною згодою його змінив Антон Новак, а з 2024 року організацію очолює Марта Каконі.

Чверть століття плідної діяльності

Від моменту проголошення незалежності Словацької Республіки та України й установа дипломатичних відносин між ними 1 січня 1993 року, сторони підписали понад 90 міждержавних, міжурядових та міжвідомчих договорів, угод і протоколів. Однією з ключових цілей СУТ стало прагнення, щоб ці документи не залишалися лише на папері, а реально втілювалися в життя. Діяльність товариства активно розвивалася в економічній, торговельній, культурній та науково-технічній сферах. Зокрема, СУТ всіляко сприяло співпраці між Словацькою торгово-промисловою палатою та Торгово-промисловою палатою України. Ба більше, діяльність організації дала

потужний імпульс для створення Українсько-словацького товариства в Києві. Відповідальні виконавці проєктів особливо цінували неформальні зустрічі на базі СУТ, а також дипломатичні прийоми як у Посольстві України в Словаччині, так і в Посольстві Словаччини в Україні.

Організація також ініціювала та успішно реалізувала проєкт із встановлення пам'ятника Тарасові Шевченку в Братиславі, а спільно з Міністерством культури відкрила в центрі словацької столиці меморіальну дошку видатному українському мислителю та філософу Григорію Сковороді. СУТ провело безліч дискусій і зустрічей, приурочених до визначних дат української історії, та брало активну участь у поглибленні транскордонного співробітництва, організувало конференції.

Наукова співпраця та виклики часу

Завдяки зусиллям членкині комітету СУТ, на той час науковій співробітниці Словацької академії наук (САН) Аліни Приганцової, ще від початків незалежності України успішно розвивалася двостороння наукова співпраця. Через Протоколи про наукове співробітництво між САН та Національною академією наук України (НАНУ) запускалися спільні двосторонні проєкти на 3-річні періоди, зокрема у сферах математики, фізики, астрономії та біологічних наук. Ця взаємодія охоплювала як передові фундаментальні, так і актуальні

прикладні дослідження. Результатом роботи стали цінні спільні наукові праці та численні доповіді на міжнародних зустрічах.

На жаль, спочатку пандемія COVID-19, а згодом повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну жорстко втрутилися в успішну двосторонню наукову співпрацю, яку довелося тимчасово призупинити. Останнім часом товариство перейшло на нові форми взаємодії, зосередившись переважно на культурній ниві.

Урочистий ювілей у Братиславі

Власне 25-річчю з моменту створення Словацько-українського товариства і був присвячений урочистий концерт, який відбувся 3 червня 2026 року у Будинку культури «Ружинів». Захід пройшов за підтримки Фонду сприяння культурі національних меншин «Kultminor».

Програма розпочалася з виступу одного із засновників товариства Михайла Калиняка, який ознайомив присутніх із вищезгаданою багатою історією організації. Після стислої доповіді розпочалася емоційна мистецька частина вечора. Виконавці Валерія Домінікова, Александра Мікушова, Карін Саркісян, Микола Ердік та музиканти Ленка Сенковичова, Еуген Прохач, Ігор Косаба і Раймунд Каконі стали чутливим і пульсуючим серцем цього концерту. У глибоких, проникливих та темпераментних виступах вони довели, що українська пісня – поруч із сучасними композиціями, які творять нову музичну історію, – тримає народ і не дає йому зламатися. Ці твори стали найкращим доказом того, що навіть у найскладніші часи українці здатні відчувати глибоко, любити сильно і триматися разом. М. К.

СКУ анонсував дату Річних зборів

Світовий Конгрес Українців (СКУ) офіційно анонсував проведення двох ключових статутних подій – Річних загальних зборів та чергового Конгресу СКУ. Про це повідомила директорка з праці з громадами та адміністративних питань СКУ Євгенія Петрова.

Річні загальні збори відбудуться **24 жовтня 2026 року** у гібридному форматі із можливістю онлайн-участі через платформу Zoom. Під час засідання делегати підсумують діяльність організації, розглянуть ключові питання та ухвалить напрямки роботи на наступний рік.

Конгрес СКУ заплановано на **середину жовтня 2027 року** (наразі розглядають дві дати –

16 або 23 жовтня). Цей форум є найвищим статутним органом СКУ, який збирається раз на чотири роки для обрання керівних органів та визначення стратегічних пріоритетів організації.

Інтереси української громади Словаччини в СКУ представляє членська організація – Союз русинів-українців Словацької Республіки.

Коли серце повертається додому

(Продовження з 1 стор.)

Його виступ перетворився на масштабний інтерактив, де тисячі голосів злилися в один хор під відкритим карпатським небом.

Словаччину на сцені у Ждині представили й інші колективи, такі як відомий фольклорний ансамбль «Карпатянин» з Пряшева, який працює при Центральній раді Союзу русинів-українців СР. Своє мистецтво продемон-

струвала також вокальна група «Калина» (Стропків) – колектив, що виконує традиційні багатоголосні народні пісні.

Фестиваль довів свою відданість принципам «No Hate» (Ні – ненависті), продемонструвавши повну відкритість для людей усіх національностей, віросповідань та поглядів.

Окрім концертів, протягом трьох днів гості фестивалю відві-

дували «Лемківську майстерню» традиційних ремесел, літературно-дискусійні майданчики, а найменші учасники бавилися у дитячому секторі «Ватрочка».

44-та «Лемківська ватра» довела: карпатські традиції не просто живі – вони розвиваються, об'єднують людей по різні боки державних границь і нагадують кожному з нас, де б ми не були, що «дома – найліпше».

-мі- -лц-

Фото Ладислава Цупера.

Пряшівський «Карпатянин» на сцені «Лемківської ватри».

Виступає «Калина» із Стропкова.

Легендарний мюзикл «Гуцулка Ксеня» – в Пряшеві та Братиславі

Івано-Франківський драмтеатр привезе до Словаччини свій мюзикл «Гуцулка Ксеня». Гастролі відбудуться за підтримки Посольства України в Словацькій Республіці та Генерального консульства України в Пряшеві.

Про що вистава?

Ворохта, 1939 рік. З США до Карпат приїздить родина емігрантів. Юний Яро має одружитися з автохтонною гуцулкою, щоб отримати у спадщину мільйон доларів. Він зустрічає горду Ксеню, і цей вибір переростає в історію про любов, поклик коріння та відданість собі на межі історичних епох.

Ці гастролі – унікальна можливість відвідати одну з найвідоміших українських вистав, яка об'єднує силу театру, живої музики, етнічних традицій та сучасного сценічного шоу.

ПРЯШІВ: 11 вересня о 18:00

Театр Йонаша Заборського | Квитки на DJZ.

БРАТИСЛАВА: 12 вересня о 18:00

Словацький національний театр | Квитки на SND.

Усі залучені кошти від продажу квитків підуть на **благодійність** – фінансову підтримку українських лікарень та гуманітарні потреби.

Чим буде інтересний серпень?

Головні зусилля громадських організацій та волонтерів будуть спрямовані на святкування Дня Незалежності України та допомогу родинам.

Центральною подією серпня стане відзначення Дня Незалежності. Українські спільноти у співпраці зі словацькими містами готують програми, які мають на меті не лише об'єднати українців, а й подякувати Словаччині за підтримку.

Братислава: Благодійні фонди (зокрема Ukraine-Slovakia SOS) традиційно планують культурні акції та мітинги солідарності. Очікуються виступи українських колективів, ярмарки та благодійний збір коштів.

Жиліна: «Український дім Жиліна» організовує велику програму у просторі «Stanica Žilina-Záriečie». Гостей чекають дегустація борщу та вареників, майстер-класи з традиційних ремесел та жива музика.

Кошиці та Нітра: Місцеві інтеграційні центри (наприклад, Mareena) готують покази сучасного українського кіно, дискусії та творчі майстерні для дітей.

Для дорослих та студентів це фінальний етап підготовки перед початком робочого чи навчального сезону. Головний фокус – на розмовній мові.

Щоб підтримати працюючих батьків, волонтери організують фінальні зміни літніх клубів. Програми поєднують розваги, психологічну підтримку та легке вивчення словацької мови через гру.

Кінець серпня – гаряча пора для батьків. Через інтеграцію українських дітей до словацької системи освіти актуальними стають консультації щодо оформлення документів.

Міграційний інформаційний центр ІОМ та інші правозахисні організації у серпні посилюють роботу гарячих ліній. Батьки можуть отримати допомогу щодо запису до шкіл, підтвердження медичних довідок та отримання матеріальної допомоги на шкільне приладдя.

-мі-

Йосиф Юрчишин – дорогами журналіста – як добратись до правди

Минуло майже вісім років з того часу, коли в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві вперше відбувся вечір для громади Пряшева під назвою «Незнайомі знайомі», або «Що нам про них невідомо?» Серію програм щорічно готує і реалізовує Союз русинів-українців СР за проектом, ухваленим Фондом підтримки культури національних меншин.

Цьогорічна програма була другою зі згаданої серії, а гостем був голова Регіональної організації Словацького синдикату журналістів в Пряшеві Йосиф Юрчишин. Публіка привітала між собою і вельмишановного гостя, генерального консула України в Пряшеві Володимира Камарчука.

Свої спогади Йосиф Юрчишин почав згадкою про село Нижній Верлих, що на Свидниччині, де він почав відвідувати перші класи основної школи і познайомився з букварем. Там почалась його наука української мови, яку дотепер вживає у своїй журналістській роботі. Згадав своїх перших шкільних наставників та й далші кроки за навчанням у пряшівській гімназії з українською мовою навчання, а опісля на кафедрі журналістики Університету ім. Коменського в Братиславі.

Готуючись до зустрічі та переглядаючи матеріали в інтернеті, ми дізналися про Йосифа Юрчишину та його професійний шлях. Колеги вважають його справжньою легендою серед пряшівських журналістів. За свою тривалу кар'єру він змінив чимало медіа. Першим його робочим місцем була Українська студія Чехословацького радіо в Пряшеві, потім Чехословацьке пресагентство ČSTK, пізніше працював як

племня, Йосиф Юрчишин дедалі глибше вникав у проблематику тогочасного простору. Він активно ділився ними з широкою аудиторією, використовуючи для цього найрізноманітніші журналістські формати та жанри.

Головною метою його журналістського покликання було прагнення максимально переконливо донести до читача власні знання та сформувати в суспільстві об'єктивний погляд на будь-яку проблему. Понад усе він цінував правду. Попри те, що «одна ластівка (чи стаття) весни не робить», як полюбляє повторювати сам журналіст, і погляди аудиторії можуть різнитися, він завжди намагався на яскравих прикладах, конкретних ситуаціях чи долях людей відкрито й правдиво передавати своє бачення процесів у суспільстві, політиці та житті регіону й країни загалом.

Діяльність Йосифа Юрчишина має міжнародний характер. Він вільно пише українською, словацькою та польською мовами. Останню опанував самостійно, що дає йому змогу отримувати інформацію з перших вуст і працювати без перекладачів. Журналіст часто буває в Україні та пише про неї, зокрема на сторінках

видає цей журнал під егідою асоціації *Pro Carpathia* в Ряшеві.

Серед його матеріалів варто згадати публікації про скансен під Любовнянським замком, а також про одні з найкращих музеїв просто неба у Словаччині – Музей оравського села в Зуберці, Музей ліптовського села в Прибіліні та унікальне селище Влколинець, внесені до Списку світової спадщини ЮНЕСКО. Приємно відзначити, що на сторінках згаданого часопису побачила світ і стаття Йосифа Юрчишина про нашого відомого фотохудожника Ладислава Цупера.

Знайти правду нелегко – це надзвичайно складна справа. Йосиф Юрчишин стежить за новинами не лише зі Словаччини, а й з Чехії та всього світу, глибоко їх осмислюючи та аналізуючи. Він збирає факти, досліджує політичні перипетії на сторінках аналітичних книг. Деякі з цих видань він продемонстрував присутнім у залі, зачитавши уривки, які наочно доводили, що його висновки ґрунтуються на реальних джерелах, а не на власних судженнях.

Пильно стежачи за ситуацією в Україні, журналіст багато спілкується з вимушеними переселенцями, знає їхні особисті історії та пише про них. Тим, хто досі не до кінця усвідомлює трагедію цих людей, він наводить конкретні факти, які на власні очі бачив в Україні. Йосиф Юрчишин відкрито говорить про те, як сильно постраждали ці люди, кого їм довелося залишити вдома і що багато з них, можливо, вже ніколи туди не повернуться. Модераторка вечора згадала поіменно тих українців, які безпосередньо в будинку СРУСР допомагали й продовжують допомагати всім, хто потребує підтримки, поради чи допомоги з облаштуванням майбутнього життя. Творчий вечір журналіста Йосифа Юрчишина відбувся у дружній атмосфері та був приурочений до його 70-річчя. З нагоди цього знаменного ювілею керівництво СРУСР та колеги і друзі в залі висловили журналістові глибоку повагу, вручили символічні дарунки та побажали міцного здоров'я і нових професійних успіхів у майбутньому.

Єва ОЛЕАР.

Фото Мирослава Ілюка.

Присутні з визнанням сприйняли слова Йосифа Юрчишина, що в скрутній життєвій ситуації людина завжди повинна допомагати людині. На фото (вліво) модераторка вечора Єва Олеар.

кореспондент газети *Pravda*, був редактором, пізніше шефредактором *Prešovských novín*, редактором газет *Poddukelský stavbár*, *Korzář*, кореспондентом газет *Národná obroda* та *Sme*. Найдовше прийшлося йому працювати в пресагентстві TASR - 9 років.

Працюючи в різних медіа, кожен з яких мало свою специфіку, тематику та регіональне охо-

газети «Нове життя», яку видає Союз русинів-українців Словацької Республіки. Тривалий час він активно співпрацював із польським часописом *Przegląd Karpacki*, що виходить у Ряшеві. Там Йосиф Юрчишин публікував матеріали про Словаччину, зокрема про її унікальні скансени. Він налагодив плідну роботу з Кшиштофом Сташевським, який

Мовний фронт: час повернення в Європу

Незалежність починається з кожної літери

Сьогодні Україна виборює свою незалежність не лише на полі бою, але й на полі культури, мови та правопису. Процес деколонізації та очищення українського ментального простору від російських наративів вимагає радикального перегляду того, як українці перекладають іноземні назви та власні імена.

Наочним прикладом такої прихованої, але тривалої лінгвістичної експансії є те, як українські медіа весни 2026 року наводять прізвище генерального директора компанії *Slovenský plynárenský priemysel (SPP) Мартіна Гуски*. Чому європейське прізвище, яке в оригіналі звучить практично ідентично до українського слова «гуска», на шпальтах українських видань (від УНІАН до *Дзеркала тижня*) вперто записують через літеру «Х»? Ось цитата: «...глава найбільшого словацького енергооператора SPP Мартін Хуска повідомляв, що триває пошук нових постачальників газу у зв'язку з рішенням про поетапне припинення закупівель газу в Росії, ухвалене Євросоюзом через вторгнення Росії в Україну. Хуска зазначив, що ведуться переговори з азербайджанською компанією SOCAR щодо довгострокових поставок газу...».

(Словачина знайшла альтернативу російському газу: контракт можуть укласти на 10 років. УНІАН, 18.5.2026).

Відповідь на це питання дають українські мовознавці, які водночас вказують, що це питання лежить у площині столітньої штучної русифікації українського правопису.

Як радянська влада ламала український правопис

З погляду лінгвістики, словацька та українська мови мають унікальний спільний скарб – **дзвінкий гортанний фрикативний звук [ɦ]**. У

словацькій мові його позначає літера **Н** (як у прізвищі *Húska*), а в українській – літера **Г** (як у слові *гора*). Коли словак вимовляє це прізвище, воно звучить рідно для українського вуха – **Гуска**. Для глухого звука [x] у словаків є окрема буквосполука – **Ch**. Проте в російській мові звука [ɦ] взагалі не існує (російська «Г» – це вибуховий звук [g], як у слові *ланок*). Тому радянська імперська система, намагаючись максимально наблизити українську мову до російської, у 1930-х роках почала нищити українську фонетичну систему. Радянські лінгвісти впровадили штучне правило: всі іноземні назви з літерою **Н** перекладати через російське **Х**. Саме під це колоніальне «Х-кання» потрапило і словацьке прізвище *Húska*. Російська мовна матриця, яка не здатна вимовити гортанну «Г», змусила українців писати «Хуска».

Куліш проти радянських редакторів: історичний прецедент

Іронія долі полягає в тому, що в історії української культури прізвище **Гуска** вже відіграло сакральну роль у боротьбі проти русифікації. У 1925 році видатний український драматург Розстріляного відродження **Микола Куліш** написав культову сатиричну комедію **«Отак загинув Гуска»**. Головний герой п'єси, міщанин Саватій Гуска, тримався за старий імперський лад, боявся всього українського і мріяв «пересидіти» революційні зміни. Микола Куліш

геніально висміяв меншовартість і духовне міщанство. Але радянська цензура швидко заборонила п'єсу, а самого автора розстріляли в Сандармоху. Коли згодом твір Куліша перекладали за кордоном, іноземні видавці транслітерували назву як *«Thus Perished Huska»* або *«Otak zahynuv Huska»*. Радянська каральна система масово і цілеспрямовано знищувала українську інтелігенцію, селянство та духовенство. Сьогодні коло замкнулося: радянська традиція повернула українцям їх рідне слово «Гуска» в спотвореному вигляді «Хуска», змушуючи їх копіювати чужу фонетику.

Реєстр деколонізації: які європейські імена час рятувати від «Х-кання»

Прізвище словацького топменеджера – лише вершина айсберга. Українська преса та перекладачі мали б системно очистити європейський ономастикон від радянських штампів: Хуска – Гуска, Хемінгвей – Гемінгвей, Хельсінкі – Гельсінкі, Хавел – Гавел, Хамсун – Гамсун, хокей – гокей. В українській родовій традиції прізвища, похідні від фауни (Куліш, Синиця, Журавель, Гуска), є абсолютно природними і ніколи не вважалися чимось принизливим. Навпаки, намагання штучно «переладнати» прізвище через російську транслітерацію («Хуска») – це відмова від власної мовної логіки. Повага до словацького партнера полягає саме у точному відтворенні звука

його імені, а не в його цензуруванні через колоніальне сито.

Час повертати своє

Україна вже зробила перші кроки до мовної деокупації. Український правопис поступово повертає право на життя літері «Г» в іноземних запозиченнях. Вони вже пишуть *Гаррі Поттер* замість радянського *Харрі*, повертають у вжиток *Ганнібала*.

Повернення фонетично правильного написання словацьких пріз-

вищ (зокрема, **Мартін Гуска**) – це не просто лінгвістична дрібниця. Це частина великої ментальної деокупації. Якщо українці захищають свої території зі зброєю в руках, то вони так само повинні захищати і свій мовний кордон, відмовляючись від будь-яких нав'язаних московськими чужинцями правил. Незалежність починається з кожної літери.

Мирослав ІЛЮК.

Упокорення депортацією

Операція «Вісла», що розпочалася 28 квітня 1947 року, стала кульмінацією етнічних чисток українського населення – лемків в комуністичній Польщі. Людей виселяли з Лемківщини, Надсяння, Холмщини та Підляшшя (так званого Закерзоння) на «повернуті землі» (колишні німецькі території). Така доля спіткала понад 140 тисяч осіб. Ця акція мала глибокий і часто деструктивний вплив на суміжний регіон – Пряшівщину.

Формальним приводом стало вбивство заступника міністра оборони Польщі Кароля Сверчевського підрозділом Української повстанської армії (УПА). Проте історики погоджуються, що справжньою метою була повна ліквідація української людності - лемків в Польщі як цілісної етнічної групи.

Війська оточували села, даючи людям лише кілька годин для виселення, після чого їх розселяли розпорошено (не більше кількох сімей в одному населеному пункті), щоб прискорити асиміляцію.

Вплив на русинів-українців Пряшівщини

Хоча Пряшівщина була на території тогочасної Чехословаччини, вона перебувала в єдиному культурному та родинному просторі з польською Лемківщиною.

ЧСР герметично закрила кордон і не пропускала нелегальних мігран-

тів, біженців чи цивільне населення. Власти підозрювали жителів прикордоння у допомозі біженцям.

Депортація лемків із Польщі розірвала багатовікові родинні, економічні та релігійні зв'язки. Пряшівщина, яка раніше була частиною суцільного етнічного масиву, раптово опинилася ізольованою від своїх північних сусідів.

Пряшівщина стала прихистком лише для невеликої кількості втікачів, проте загальна атмосфера страху після «Вісли» призвела до занепаду багатьох традиційних осередків культури нашого населення вздовж кордону.

Сьогодні операція «Вісла» згадується як спільна трагедія розділеного кордонами народу, що призвела до незворотних змін у демографічній та культурній карті як Польщі, так і Словаччини.

-мі-

Чужі стіни, своя молитва: чому українці не будують нових храмів?

Останнім часом у словацькому суспільстві та серед самих переселенців виникали чутки про нібито будівництво нових українських храмів – зокрема, увагу привертав новий православний об'єкт у місті Нітра. Проте реальність виявилася іншою.

Українські біженці в Словаччині не будують храми. Храм у Нітрі, який часто помилково вважають «українським», насправді є проектом Православної церкви Чеських земель і Словаччини. Землю під будівництво храму міська рада в Нітрі виділила ще у 2018 році – задовго до початку повномасштабної війни.

Як довідуємось із словацького медійного простору, найбільш природно процес вливання українців пройшов у греко-католиків. Словацька греко-католицька церква тепло прийняла українців, виділивши для них окремі каплиці та храми у Братиславі, Нітрі, Кошицях, Пряшеві та інших містах.

Шляхом орендування приміщень пішли протестантські громади (баптисти, п'ятидесятники). Вони наймають зали чи центри, самостійно їх пристосовують під молитовні будинки. Оскільки статус тимчасового притулку (*odídenec*) є юридично тимчасовим, фінансові ресурси громад спрямовуються не в бетон і цеглу, а в гуманітарну допомогу, мовні курси та соціальну підтримку.

Отець Ігор Марусин, священник Української греко-католицької громади при Chrám sv. Rozálie у Братиславі: «Для багатьох українців церква за кордоном – це перше місце, куди вони йдуть не лише за молитвою, а й за відчуттям дому. Коли людина чує рідну мову та бачить знайомі обряди, рівень стресу знижується. Але ми стикаємося з

Храми в очікуванні, душі в пошуку: як живуть та крізь які випробування проходять українці

Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну - понад чотири роки. З того часу мільйони українців шукають безпеки за кордоном, і Словаччина стала прихистком для десятків тисяч із них. Разом із пошуком житла та роботи для багатьох критично важливим став пошук духовної опори. Проте релігійне життя українських біженців у Словаччині — це не лише про спільну молитву рідною мовою, а й про складні виклики: від геополітичних пасток до тривалого процесу інтеграції.

тим, що не завжди можемо забезпечити повноцінне життя громади: ми залежимо від графіку словацьких парафій, які нас прихистили. О другій годині дня в неділю, коли нам зазвичай виділяють час, важко зібрати родини з маленькими дітьми. Проте ми безмежно вдячні словацьким братам за те, що взагалі маємо цей дах над головою.

Попри відкритість словацького суспільства, українські віряни за кордоном стикаються із серйозними проблемами, які часто виходять за межі суто релігійних питань.

Болючим питанням стала ситуація навколо православної спільноти. У Словаччині офіційно діє Православна церква Чеських земель і Словаччини. Багато біженців з України належали до Православної церкви України. Згідно з Томосом про автокефалію, ПЦУ не має права засновувати власні офіційні парафії за кордоном, бо Європа вважається канонічною територією Вселенського патріархату або місцевих автокефальних церков. Всупереч тому православні храми залишаються для біженців важливим культурним та символічним простором під час головних релігійних свят. Проте як постійні парафіяни місцевої православної структури українці закріплюються рідко, обираючи приватну релігійність.

Мовний та культурний бар'єр
Хоча словацька та українська мови схожі, мова богослужінь (осо-

бливо словацька в сучасних греко-католицьких обрядах) створює почуття відчуження. Особливо це стосується дітей та старших людей. Громади намагаються привабити українських священників та пасторів, які розуміють не лише мову, а й психологічний контекст війни.

Брак власних постійних центрів
Залежність від оренди чи графіку словацьких парафій обмежує українські громади. Літургію українською мовою часто дозволяють проводити в неділю або рано-вранці, або вже в післяобідній час. Це ускладнює розвиток повноцінних недільних шкіл для українських дітей чи молодіжних центрів.

Статистичний контекст
У Словаччині на сьогодні проживає близько **100-110 тисяч** громадян України зі статусом тимчасового притулку (*odídenec*).

Найбільша концентрація українських вірян спостерігається у Братиславському краї (понад 30%), а також у великих промислових та університетських центрах: Пряшів, Кошиці, Нітра, Трнава, Жиліна.

Близько 60% вірян ідентифікують себе як православні, 25% – греко-католики, решта – протестанти (баптисти, п'ятидесятники, адвентисти) та римо-католики.

Церква як соціальний центр
Попри всі труднощі, українські релігійні осередки в Словаччині давно переросли суто релігійну функцію. Сьогодні каплиця у Нітрі

словацького суспільства, яке продовжує тримати двері своїх храмів відкритими.

...

Словацька преса широко інформує про будівництво православного храму в Нітрі. Так, наприклад, видання MY Nitra (SME) повідомляє, що будівництво першого православного храму в Нітрі під Кальварією вийшло на етап встановлення золотих куполів, які видно з автостради, а самі роботи фінансуються виключно з пожертв. Проект, що раніше затримувався через складний фундамент, передбачає меншу споруду замість спочатку запланованої, яка забезпечить постійне місце для громади, що тривалий час молилася в тимчасових приміщеннях.

«Це велика віха. Це єдині золоті куполи такого роду в Нітрі. Тепер уже кожен буде знати, що тут православний храм, – радіє священник Лукаш Новачек, який особисто керує всім будівництвом. - В Україні такі храми всюди. Для них це частинка дому».

-мі-

Фото: газета *Sme*.

Український спорт в Словаччині

Українські спортсмени вже роками поповнюють склад словацьких спортивних команд різних видів спорту. У гандбольному клубі «Татран» Пряшів вони появляються майже регулярно. До найвідоміших з них належать, напр., Юрій Журавльов чи воротар Ігор Чуприна. Українських гандболісток часто можна бачити в складі команди «Ювента» Михалівці.

Жоден професійний український футбольний клуб не переїхав на постійне базування чи в офіційний притулок до Словаччини, проте чимало клубів проводять там товариські матчі. Словацькі професійні клуби, наприклад, «Земплін» Михалівці, регулярно приймають українські команди (такі як «Оболонь» чи «Буковина») під час товариських поєдинків та навчально-тренувальних зборів.

Локальні дитячі та аматорські колективи з України знаходять тимчасову підтримку у словацьких футбольних школах та беруть участь у благодійних турнірах, організованих українською громадською.

Деякі українські футбольні команди використовують стадіони Словаччини для проведення матчів міжнародних змагань. Так, 24 липня 2026 р. в Кошицях у 2-му кваліфікаційному раунді Ліги конференцій команда «Полісія» Житомир зустрілася з данською командою ФЦ «Копенгаген». Матч закінчився в нічию (3:3), але головний тренер данського «Копенгагена» Бо Свенсон сказав, що результат для них прийнятний і вони мають лише радіти з того, що «Полісія» не забило їм більше голів.

На стадіоні було майже 2300

глядачів, переважно українців, але приїхало і кілька десятків данських вболівальників. Окремо варто відзначити доброзичливу та приємну атмосферу на стадіоні та соцмережах. А слова подяки тренера «Полісія» Руслана Ротаня за підтримку України з боку Данії викликали приємну реакцію у данців, які й самі не поскупилися на компліменти Україні та українському народові за те, що вони продовжують стримувати російських агресорів, які в іншому випадку могли б атакувати Європу.

А як уже повідомлялося, збірна України з футболу домашні матчі Ліги націй сезону-2026/27 буде проводити саме у Словаччині. Два перші домашні матчі «синьо-жовтих» планується провести у місті Трнава, на стадіоні місцевого «Спартака». Ця арена друга за величиною в країні й вміщує 19 200 глядачів. А свій заключний домашній матч на груповому етапі Ліги націй збірна України проведе ближче до українського кордону — у місті Кошиці, на стадіоні «Кошицька футбольна арена» (12 555 глядачів). Нагадаємо, що збірна України в майбутній Лізі націй виступатиме в Дивізіоні «В» у групі 2 зі збірними Північної Ірландії, Угорщини та Грузії.

-пб-

Словацьке село Генцівці тою чи іншою мірою пов'язане з руською (українською) людністю. Їх зв'язок з словаками простежується у двох ключових історичних періодах: у ранньомодерну добу (XVIII–XIX століття) та в середині XX століття.

У часи Австро-Угорщини національність визначалася переважно за материнською мовою та віросповіданням (греко-католицьким). Наявність руського населення в Генцівцях зафіксована в «Описі краю Угорського» Андраша Вальї (András Vályi, 1796). Вальї класифікує Генцівці як змішане поселення Земплінського комітату. На основі розмовної мови він характеризує село як словацько-руське.

Церковна візитація графа Баркоці (1749) та Йосифінський перепис (1784–1789): Ці адміністративні документи фіксують демографічний приплив греко-католицького (руського) населення до регіону Вранова-над-Топлею. Русини прибували сюди як робоча сила на сільськогосподарські землі місцевих феодалів.

Завдяки збереженим архівним документам, зокрема Терезіанському урбару 1774 року, відомі імена перших офіційно зафіксованих голів родин, які володіли землею в Генцівцях. Багато з цих прізвищ зафіксовані в латинізованій або мадяризованій формі, але мають чітке слов'янське походження: **Вашко** (Vaszkó), **Ігнат** (Ihnat), **Борош** (Boros), **Джуґан** (Dzigan), **Коваль** (Koval), **Штефан** (Stefan), **Гайнік** (Hajnik).

Історично населення села було конфесійно неоднорідним. Оскільки Генцівці не мали власної великої парафії, жителі відвідували храми в сусідніх селах залежно від віросповідання. Проживали тут римо-католики, євангеліки, але і віряни східного обряду.

Для сучасних дослідників родоводу метричні книги цих парафій є головним джерелом інформації. Більшість із них оцифровано та викладено у відкритий доступ на міжнародному генеалогічному порталі FamilySearch.

У «Географічному словнику Угорщини» (1851) угорський географ Елек Феньеш не зазначає, що в Генцівцях проживали русини, парафіяни церкви східного обряду. Він лише вказує, що в селі мешкають «440 католиків, 257 євангеліків і 14 євреїв. Село має у розпорядженні 481 гольд орної землі, хороші луки та ліс».

Шематизм Пряшівської єпархії 1844 року зазначає, що Генцівці на той час були філіальним селом матері-церкви в Седлицьках, де церковні відправи йшли на церковнослов'янській мові (Slavo-Ruthenica). Тут було 222 вірян, у Чичві (Csicsva) – 25, Генцівцях (Hencsócz (Hencsovczi) – 24, у Воронівському Довгому (Hosszúmező - Varanó (Dluhe) – 78, а в Маєрівцях (Majorcscz (Majirovczi) – 113. Разом парафія нараховувала 459 вірян і опікувався ними адміністратор Степан Ромяк. Цікаво спостерігати в Шематизмі, що русини свої села називали по-своєму: Генцовці, Маїровці і т.п.

Найбільш задокументована «українська хвиля» в Генцівці відбулася після Другої світової війни. Вона детально описана в архівах Міністерства національної оборони Чехословаччини та урядових комісаріатів.

Примусове виселення Блажова (1952–1953): Під час створення військового полігону «Яворина» у Левоцьких горах комуністичний режим повністю ліквідував суто руське село Блажів (округ Сабінів). Значну частину його жителів було примусово переселено до Генцівців.

Промисловий чинник: Держава обрала Генцівці через будівництво великого деревообробного комбінату (згодом *Bukóza Hencsovcz*). Для переселенців русинів з Блажова тут терміново збудували перші багатоквартирні та фінські будинки, забезпечивши підприємство робочою силою.

Українська школа (1953–1960): Основну школу з українською мовою навчання було засновано в селі для дітей переселенців з Блажова.

Маріан Гайдош і Станіслав Конеч-

ний в монографії *Ukrajinská menšina na Slovensku ako objekt a subjekt politiky IV (1954–1960)* у цьому зв'язку посилаються на *Žeim pro nedoliki v iškolaх Пряшівського краю*. У звіті чеською мовою констатується: «V obci Hencsovcz, kam byly přestěhovány rodiny z obce Blažov, okres Sabinov, byla zřízena ukrajinská národní škola, kterou navštěvovalo 30 žáků. Poněvadž občané se odstěhovali zpět do Blažova, navštěvují tuto školu pouze 3 žáci. V tomto případě není únosné vydržovat učitele a provoz školy. Opatření nebyla dosud učiněna žádán» (стор. 27). А з документа *Rozpracování úloh z Uznesení Byra ÚV KSS o zvýšení politicko-výchovné práce mezi ukrajinským obyvatelstvem v Československu z 3. decembra 1955 na podmínky Prešovského kraja* довідують: «Zvlášť přihlídat na to, že veľa ukrajinských pracujících, kteří, či už v závode DK Hencsovcz, Chemkostav alebo Chemko, Imuna Michalany, Cementáren Bystré alebo v jednotlivých štátnych ustanovizniach v celom kraji, sa veľmi rychle asimiluje, mnohí z nich sa verejne nehlásia za Ukrajincov a žijú v domnienkach, že Ukrajinec je méně cenný. Česki a slovenski pracující doposiaľ nie všecí pochopili svoju velkú zodpovednosť za povznesení národního povedomia ukrajinských pracujících» (стор. 137).

Найбільш повний академічний аналіз етнічного розвитку села міститься у науковій монографії «Dejiny Hencoviec» (Історія Генцівців, 2006). Її авторами є відомі словацькі історики — професор Петер Коня (Peter Kónya) та доцент Імрех Міхнович (Imrich Michnovič). На основі глибокого аналізу державних та церковних архівів вони детально описали колонізацію села та подальші зміни в його національному складі.

Хоча Генцівці заснували німецькі колоністи, село протягом століть зберігало сильну словацьку ідентичність на етнічному кордоні з руським (українським) населенням.

Село виникло в першій половині XIV століття на основі німецького (закупного) права, а його назва походить від імені першого локатора (шолтиса) — Генца. Дослідники припускають, що засновник на ім'я Генц (Henc) прибув із Кошиць або Пряшева. Назва села в історичних документах фігурує як *Henchfalua* (1363 рік) або *Hencholch* (1372 рік).

Перша письмова згадка датується 1372 роком. Як частина Чичавської домінії (замкового маєтку), місцеві кріпаки мусили платити грошові податки та віддавати натуральну данину. Крім того, вони були зобов'язані відпрацювати панщину та допомагати в утриманні замкових укріплень.

Німецькі засновники швидко асимілювалися, і Генцівці стали переважно словацьким селом. У XIX столітті це у своїй праці підтвердив і австрійський історик Герман Ігнац Бідерманн, який описав село як словацько-католицький острів на межі з руським етнічним ареалом. З релігійної точки зору село пройшло бурхливий розвиток. У середні віки римо-католицьке поселення в XVI столітті майже повністю перейшло в лютеранство (євангелічну віру). Однак після хвилі рекатолізації у XVIII столітті більшість жителів повернулася до римо-католицького віросповідання, яке домінує в селі й донині. Перша офіційна письмова згадка про село датується 1372 роком. На той час воно входило до складу великого феодалного домініону — Чичавського панства.

Протягом століть Генцівці належали відомим шляхетським родам.

XV–XVI століття: Село перебувало у власності магнатів із Розгановців, а з 1519 року перейшло до роду Баторі.

XVII століття: Володарями стають роди Надашді, Нярі, Естергазі та Другети.

XVIII–XIX століття: Землями володіли роди Сірмаї та Владак.

Поселення розвивалося як класичне сільськогосподарське село. У 1493 році тут працював млин і було 9 селянських обійсть. Наприкінці XVIII століття (1787 рік) у Генцівцях вже налічувався 51 будинок та мешкав 401 житель.

Найчорніша сторінка в історії села пов'язана з кінцем Другої світової війни. У грудні 1944 року під час відступу нацистських військ село було повністю спалене німецькими солдатами. Унаслідок цієї каральної операції згоріло 80 житлових будинків.

Після війни село не лише відбудували, а й перетворили на найважливіший промисловий вузол регіону.

1947–1955 роки: На околиці села було збудовано потужний деревообробний та целюлозно-паперовий комбінат, відомий як *Bukóza Vranov*.

1960-ті роки: Відкрито завод із виробництва пористого бетону (*pórbetón*).

Ці підприємства докорінно змінили структуру зайнятості населення — більшість жителів перетворилися з аграріїв на промислових робітників, що зумовило швидкий приплив нових жителів.

У 1970 році в рамках політики укрупнення адміністративних одиниць Генцівці були позбавлені статусу самостійного села і приєднані до сусіднього міста Вранова-над-Топлею. Проте наприкінці 1990-х років місцева громада виступила за відновлення самостійності. Село знову стало незалежним із власною самоуправою.

Новітня історія села пов'язана з драматичними змінами в його промисловому секторі. Протягом багатьох років холдинг *Bukóza* залишався головним роботодавцем округу, проте згодом зіткнувся з серйозними фінансовими труднощами.

Спроби порятунку підприємства новими інвесторами не увінчалися успіхом. Наприкінці 2024 року комбінат *Bukóza Holding* остаточно зупинив виробництво, а у 2025 році компанія офіційно увійшла в процедуру банкрутства, що стало найгучнішим крахом року в словацькому бізнесі.

На початку 2026 року ситуація в колишній промисловій зоні загострилася. Залишений без нагляду великий промисловий ареал став об'єктом масового розкрадання металобрухту, через що місцеві старости та екологічні активісти забили на сполох. Оскільки на території залишилися небезпечні хімічні речовини, очисні споруди, у березні 2026 року уряд Словацької Республіки оголосив надзвичайний стан у зв'язку з ситуацією в ареалі колишнього заводу. Управління кризою взяло на себе Міністерство внутрішніх справ з метою недопущення екологічної катастрофи та забезпечення безпеки регіону.

Попри індустріальну кризу, Генцівці залишаються життєздатним і розвиненим селом. Сьогодні громада адаптується до нових економічних реалій, спираючись на сучасну місцеву інфраструктуру. Дані статистики показують національне і релігійне обличчя Генцівців: 1880 – 708 жит., 652 слов., 38 нім., 18 немовл., 547 р.-кат., 24 гр.-кат., 104 еванг. а.в., 33 юд., 1890 – 712 жит., 675 слов., 1 мад., 34 нім., 2 інш., 522 р.-кат., 37 гр.-кат., 118 еванг. а.в., 35 юд., 1900 – 743 жит., 691 слов., 5 мад., 33 нім., 14 інш., 568 р.-кат., 19 гр.-кат., 116 еванг. а.в., 40 юд., 1910 – 716 жит., 683 слов., 6 мад., 27 нім., 522 р.-кат., 45 гр.-кат., 3 реформ., 117 еванг. а.в., 29 юд. 1930 – 703 жит. 698 чхсл., 4 евр., 1 чуж., 551 р.-кат., 24 гр.-кат., 116 еванг. а.в., 18 юд., 2021 – 1 311 жит., 1 233 слов., 2 мад., 19 ром., 4 рус., 1 чеськ., 1 морав., 51 невр., 81 без віросп., 954 р.-кат., 116 еванг. а.в., 83 гр.-кат., 3 реформ., 13 правосл., 1 Свідки Єгови, 2 еванг. мет., 1 інш. і неточно встановл. церкви, 1 інш., 56 невр.

-мі-

«День традицій 2026»

25 липня у Кечківцях Свидницького округу відбулось свято – «День традицій 2026». З вітальним словом до громади та гостей звернулася старостка села Едіта Оренічова. Серед почесних гостей були представники ПСК Ян Воок і Михал Ільканин, а також старости сусідніх сіл.

Культурна програма проходила на сцені біля будинку культури. Ведучим виступив Томаш Баб'як, який також виконав в'язанку народних пісень як соліст.

У святковому концерті взяли участь: народна капела та танцюристи ФК «Маковиця» зі Свидника (колектив цього року святкує свій 70-річний ювілей), домашній чоловічий колектив «Кечківські бетяре» з віночком народних пісень, співачка Ірина Веверкова (Іка) у супроводі акордеоніста Ігоря Крети, яка

порадувала глядачів піснями та народним гумором.

На завершення свята Едіта Оренічова підкреслила важливість збереження народних традицій, висловила вдячність усім виступаючим за чудові виступи та побажала громаді добра.

Програма завершилася традиційною піснею «Живіте, людиє», після чого відбулися народні гуляння. Крім того, старостка запросила гостей відвідати Кімнату народних традицій та зробити запис у хроніці села.

Ігор КРЕТА.

НОВЕ ЖИТТЯ

KULT MINOR

FOND NA PODPORU KULTURY NÁRODNOSTNÝCH MENŠIN

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00177725, Ročník 76. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk, novezytta@centrum.sk. Náklad: 400 ks. Ročné predplatné 12,50 €. Štvrťročné predplatné 3,125 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@sposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbická 4, P.O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@sposta.sk. Sadzba: QINET, Tlač: Grafotlač Prešov s.r.o. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 76. Головний редактор Мiroslav Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукopиcи i фoтoгpaфії пoвepтaються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.